

conservació del patrimoni moble també s'han anat organitzant periòdicament. Una mostra de la voluntat de dotar dels coneixements adequats el personal qualificat els museus catalans n'és el Curs Català de Museologia, organitzat des de 1982 fins entrada la dècada dels 90 pel Servei de Museus juntament amb l'Ajuntament de Barcelona i l'International Council of Museums (ICOM).

Sobretot durant els primers deu anys d'autogovern, la Generalitat tingué cura que tots els museus catalans disposessin de les mesures de seguretat adequades, la majoria dels quals, ni de molt, les tenien el 1980. Les actuacions del Departament anaren en dos sentits: d'una banda, mitjançant la conscienciació del personal de museus; de l'altra, subvencionant o executant pel seu compte la instal·lació de sistemes de seguretat adequats segons el museu.

2.6 EXPOSICIONS

Amb la finalitat de difondre el patrimoni museístic, el Servei de Museus ha anat organitzant o col·laborat en l'organització, des de 1980, de diverses exposicions. A fi de donar-les-hi més difusió, algunes d'elles s'han dissenyat per poder itinerar per diversos pobles i ciutats del país. Per exemple, «El cinquantenari de Santiago Rusiñol», «Or i ceràmica precolombins», «3a Expo-conservació d'objectes d'Art», «Tarraco, el naixement d'una ciutat. Dos mil anys d'història de Tarragona», «El fil d'Ariadna», «Aquarel·les del segle xx del «Victoria and Albert Museum de Londres», «L'aventura americana del Maresme», «Cartells de festes», «La ramaderia de la Vall. La vida del pastor», «Expo-flash del museu», «J. Eugenio Ribera del Pont Penjat d'Amposta», etcètera.

3. Biblioteques

La gestió de les biblioteques té un valor afegit per al catalanisme. Ha estat durant els períodes en què Catalunya ha exercit l'autogovern quan

s'han desenvolupat les polítiques públiques més eficaces en aquesta matèria. Sens dubte, la xarxa de biblioteques populars que el 1915 posaren en marxa Prat de la Riba i Rubió i Balaguer, constitueix una de les herències més valuoses que llegà la Mancomunitat. Era la primera vegada que es construïen biblioteques públiques —biblioteques al servei dels ciutadans— a Espanya. Després del parèntesi de Primo de Rivera, la Generalitat republicana recuperà la xarxa amb la construcció de vuit centres nous. No és estrany, doncs, que la primera llei en matèria de cultura aprovada pel Parlament des de la represa democràtica fos la Llei de Biblioteques, el preàmbul de la qual reconeix explícitament la voluntat d'enllaçar amb la tasca iniciada pels seus antecessors.

Aquesta primera Llei s'aprovà el 1981, i fou vigent durant deu anys, fins que la Llei 4/1993 la derogà i la substituï. El model de sistema bibliotecari que definien tant la primera com la segona era essencialment el mateix; les diferències més rellevants es trobaven en l'assignació de competències a cada administració operant a Catalunya, un problema que es resolgué en la segona llei.

3.1 EL SISTEMA BIBLIOTECARI

El sistema bibliotecari s'articulà en dues direccions. D'una banda, la Biblioteca Nacional de Catalunya, la primera biblioteca del país i la responsable de custodiar el patrimoni bibliogràfic, destinada als investigadors i estudiosos; de l'altra, l'entramat de biblioteques públiques, obertes al conjunt de ciutadans, que s'anomenà «Xarxa de Biblioteques» sota la vigència de la llei 3/1981 i «Sistema de Lectura Pública» a partir del 1993.

3.1.1 *La Biblioteca Nacional de Catalunya*

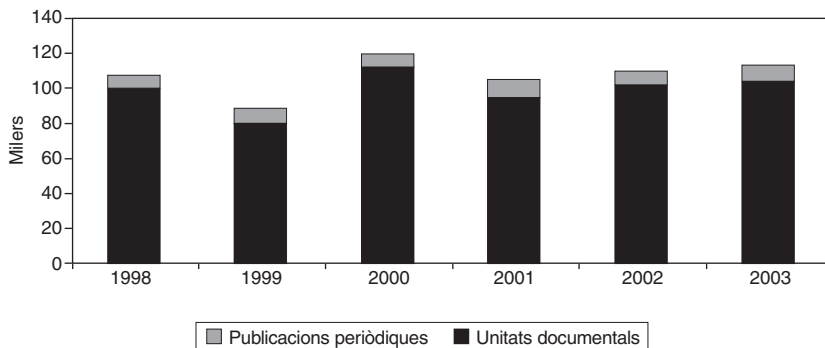
La Biblioteca de Catalunya no és una obra creada des de zero per la Generalitat restaurada després del franquisme, sinó l'evolució d'una

institució que ja existia anteriorment i que ha estat tractada de diferent manera segons les circumstàncies polítiques de cada moment. Els seus orígens es remunten al 1906, quan Prat de la Riba, aleshores president de la Diputació de Barcelona, creà l'Institut d'Estudis Catalans. La que ha esdevingut l'actual BNC nasqué aleshores com la biblioteca privada de l'IEC, al marge del públic de masses i reservada per a usos exclusivament acadèmics. El 1914, amb l'adveniment de la Mancomunitat, Prat de la Riba li atorgà el caràcter de servei cultural públic i passà a exercir les funcions pròpies d'una biblioteca *nacional* situant-la per damunt de l'acabada de crear xarxa de biblioteques populars, que esdevien filials seves. La seva missió ja era, aleshores, la d'aplegar tot el patrimoni i la producció bibliogràfica catalana. Acabada la Guerra Civil, fou rebatejada amb el nom de «Biblioteca Central», desproveïda de les funcions nacionals per a les quals s'havia creat i traslladada a la nova seu, cedida per l'Ajuntament de Barcelona el 1931, de l'antic Hospital de Sant Pau i de la Santa Creu.

La Llei 3/1981, la primera aprovada pel Parlament restaurat, ja restituïa la Biblioteca com a primer centre bibliogràfic del país i la declarava *nacional*. La 4/1993, per la qual es regeix actualment, reforça encara més el caràcter de centre *nacional* de consulta i de recerca científica i li'n detalla els deures i les funcions. En tant que primer centre bibliogràfic de Catalunya, la BNC recull almenys dos exemplars de cadascuna de les obres publicades a Catalunya, és preceptora del dipòsit legal, rep donacions, realitza intercanvis, adquireix llibres relacionats amb Catalunya, s'encarrega de mantenir en bon estat el patrimoni bibliogràfic del país —restaurant-lo, estigui en mans seves o privades— i el difon —sobretot a través d'exposicions—. Els fons, que el 2003 era de més de dos milions d'obres, estan estructurats en quatre unitats: Bibliogràfica, Gràfica, Hemeroteca i Fonoteca. Entre 1998 i 2003, la BNC ha anat adquirint cada any al voltant de 100.000 unitats documentals (llibres) i entre 8 i 9 mil publicacions periòdiques.

Per llei, la BNC està facultada per declarar aquelles obres o col·leccions amb un interès cultural afegit «fons d'interès nacional». La de-

Evulció de les adquisicions de la BNC (1998-2003)

claració comporta uns certs deures per als propietaris de les obres, però també el dret a rebre suport tècnic i econòmic.

En un altre ordre de coses, la llei 4/1993 suposà un canvi en la titularitat de la institució. Suprimí el consorci —integrat per la Generalitat, la Diputació de Barcelona, l'Ajuntament de Barcelona i l'IEC— que l'havia governada des del 1981 i li concedí l'estatus jurídic d'ens autònom adscrit únicament al departament de Cultura de la Generalitat.

El 1990 la Generalitat inicià les obres de rehabilitació de les sales gòtiques, que amb un cost de 570 milions de les antigues pessetes s'inauguraren el 1994. La segona fase de les obres culminaren el 1998 amb la inauguració d'uns nous dipòsits subterranis de 3.600 metres quadrats, amb una capacitat de 40 quilòmetres lineals de prestatgeria. Això li permeté augmentar la superfície ocupada fins als 15.000 metres quadrats (un espai similar a dues vegades la gespa del Camp Nou).

La Biblioteca Nacional també té cura de dues institucions més. D'una banda, l'Arxiu Joan Maragall, la seu del qual s'instal·là, el 1993, a la mateixa casa on havia residit el poeta. Els familiars del poeta havien cedit a la Generalitat el local, els llibres, els objectes d'art i els objectes personals. L'altra institució, incorporada el 2001, és la Biblioteca Víctor Balaguer, situada a Vilanova i la Geltrú, que posseeix un important llegat bibliogràfic.

3.1.2 *La lectura pública*

A principis dels 80, la situació de la lectura pública catalana era força precària. Hi havia censades 345 biblioteques públiques que complien les normes mínimes de la Federació Internacional d'Associacions de Biblioteques, les quals custodiaven 3.159.294 volums. Això és 0,53 volums per habitant, quan a França la mitjana era de gairebé un volum per habitant, d'1,25 a Alemanya, de 4,17 a Suècia o de 6,41 a Dinamarca. A més a més, la qualitat tant de les infraestructures com dels fons era, el 1980, insuficient: antiquats, mancats de novetats, etcètera. Alhora, algunes comarques estaven especialment desateses, com el Baix Camp, per exemple, que tenia només 0,12 volums per habitant, i d'altres amb una situació raonablement bona, com la Conca de Barberà, amb una mitjana d'1,43 llibres per habitant.

La immediata aprovació de la llei 3/1981 permeté engegar polítiques destinades a redreçar aquesta situació i a posar en marxa el propi sistema bibliotecari. Els objectius eren, essencialment, aquests tres:

- Proporcionar al ciutadà la possibilitat de llegir de franc tot allò que li interessés per al seu plaer, la seva cultura, la seva informació i la seva formació.
- Planificar, establir i mantenir una xarxa descentralitzada de biblioteques públiques que cobrés tot el territori nacional.
- Assegurar que les biblioteques públiques de la Generalitat estiguessin ben equipades —infraestructura, fons bibliogràfic, etcètera— i proveïdes amb el personal tècnic adequat.

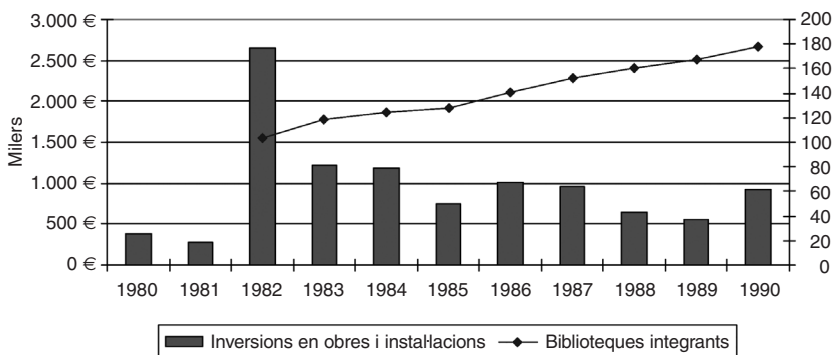
La xarxa de biblioteques (1981-1993)

La primera Llei de Biblioteques, de 1981, obligava el Departament de Cultura, com a gerent del sistema bibliotecari català:

- A establir convenis amb els ajuntaments de més de 5.000 habitants per tal de crear i mantenir biblioteques obertes al públic.
- A vetllar perquè en els municipis de més de 30.000 habitants s'establissin serveis descentralitzats de biblioteques.
- A tenir cura que totes les comarques comptessin amb almenys una biblioteca pública.
- A atendre els municipis de menys de 5.000 habitants amb un servei de biblioteques mòbils o biblioteques filials.
- A dotar totes les biblioteques públiques no especialitzades d'una secció per a infants i adolescents.
- A establir un servei de préstec de llibres al lector que interrelacionés i inclogués tota la xarxa de biblioteques de la Generalitat.

Per dur a terme el mandat legal, el Departament va crear la Xarxa de Biblioteques de Catalunya. La Xarxa, que havia d'aplegar totes les biblioteques públiques del país, només arribà a tenir-ne obertes, el 1992, un total de 157. La negativa de la Diputació de Barcelona, en mans del PSC, a deixar que les biblioteques de les quals era titular en formessin part li impedí d'aplegar totes les biblioteques públiques catalanes i la limità a les de les províncies de Lleida, Girona i Tarragona, les diputacions de les quals estaven en mans de CiU i sí que s'hi van incorporar.

Xarxa de biblioteques (1980-1990)

Així mateix, la Generalitat realitzà un important esforç inversor en les biblioteques integrants de la Xarxa: construí instal·lacions noves i les assortí de mobiliari, les dotà de personal tècnic especialitzat i sistematitzà i renovà els fons. Les modernitzà i les acostà als estàndards europeus, en definitiva.

El sistema de Lectura Pública (1993-2003)

El 1993, el Parlament aprovà una nova Llei —la 4/1993— que modificà i enriqueix l'ordenació del sistema bibliotecari. Sobretot, la Llei pretenia unificar en un sol sistema de lectura pública les xarxes de les diferents administracions, alhora que atribuïa competències i responsabilitats a cadascuna d'elles segons la seva vocació territorial.

«El Sistema Bibliotecari», recull la Llei 4/1993, «és el conjunt de serveis bibliotecaris existents a Catalunya», i l'integren la Biblioteca Nacional de Catalunya, el Sistema de lectura pública i les biblioteques de centres docents i les especialitzades.

Defineix la biblioteca pública com aquelles que disposen d'un fons general, ofereixen un ampli ventall de serveis informatius de tipus cultural, educatiu, recreatiu i social i són accessibles a tots els ciutadans. Han d'oferir llurs prestacions bàsiques de manera lliure i gratuïta i han de prestar serveis diferenciats per a adults i per a infants. Així mateix, estan obligades a facilitar el servei de préstec als lectors impossibilitats de sortir de llur domicili i oferir serveis bibliotecaris als hospitals, les presons, les residències i els centres d'acolliment de la localitat respectiva; han de donar resposta a les necessitats d'aquells que tenen dificultats per a la lectura, amb llibres sonors i altres documents audiovisuals o altres materials i han de tenir un fons de lliure accés i susceptible de ser deixat en préstec. Totes les biblioteques públiques de titularitat pública i les de titularitat privada que s'hi integrin mitjançant un conveni integren el Sistema de Lectura Pública de Catalunya.

El SLP s'estructura segons la següent tipologia de biblioteques:

- **Biblioteques centrals comarcals.** N'hi ha d'haver una, com a mínim, a cada comarca. Però si està molt poblada o bé és molt extensa, pot haver-n'hi dues —és el cas del Vallès Occidental, per exemple, que en té una a Sabadell i una altra a Terrassa. Les biblioteques centrals comarcals s'encarreguen de coordinar, assessorar i donar suport a les resta de biblioteques de la comarca tret de les centrals urbanes i les que hi estan vinculades. Presten els serveis de biblioteca central urbana o local en la ciutat on tenen la seu i la gestionen el consell comarcal i l'Ajuntament de la població on estan ubicades.

- **Biblioteques centrals urbanes.** Tots els municipis de més de 30.000 habitants que no disposin de biblioteca central comarcal n'han de tenir una, així com cada districte de Barcelona. Coordinen les altres biblioteques i serveis bibliotecaris mòbils del terme municipal. A Barcelona, Lleida, Girona i Tarragona, les biblioteques provincials poden exercir com a biblioteques centrals urbanes.

- **Biblioteques locals.** Tots els municipis de més de 5.000 habitants n'han de tenir, com a mínim, una. Poden donar suport a biblioteques filials.

- **Biblioteques filials.** Presten els serveis bàsics de lectura pública amb el suport d'una biblioteca local, una central urbana o una central comarcal.

- **Serveis bibliotecaris mòbils.** O bibliobusos. Dependents d'una biblioteca centra comarcal o d'una central urbana, presten serveis de lectura pública allà on no hi ha cap punt de servei estàtic.

Mitjançant aquesta llei, el Parlament també intentà resoldre definitivament les competències de cada administració en matèria de lectura pública.

En aquest període el Departament de Cultura arribà a acords amb els principals municipis de Catalunya, capitals de comarca o grans poblacions, per introduir al PUOSC (Pla Únic d'Obres i Serveis de Catalunya), la construcció de les Biblioteques. Donat que la Biblioteca és l'únic equipament cultural que figura en les obligacions dels municipis, en la Llei de Règim Local.

La informatització

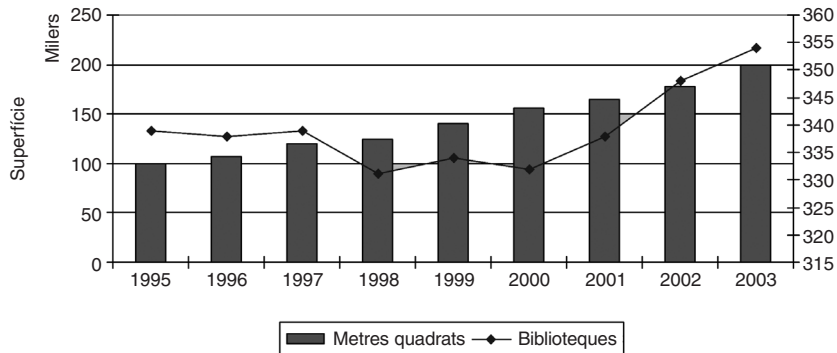
Les primeres passes en la catalogació dels fons es van portar a terme el 1981, quan la Generalitat, a través de l'Institut Català de Bibliografia, va adaptar el sistema de catalogació automatitzada britànic UKMARC, que es denominà CATMARC. El 1984 va desenvolupar un programa per gestionar el Catàleg Col·lectiu de Biblioteques Públiques de Catalunya, el Catàleg de la Biblioteca de Catalunya i el catàleg de les biblioteques departamentals i dels centres de la Generalitat: el SICAB (Sistema d'Informació per a Catàlegs Informatitzats de Biblioteques). Era una programa fet a mida dissenyat pels mateixos tècnics de la Generalitat. Del SICAB se n'havia previst una segona versió que l'actualitzés conforme anava avançant la tecnologia i el software, però les noves tendències en el disseny de bases de dades apuntaven cap a l'adquisició de programes comercials.

Nous equipaments de biblioteques (1993-2003)

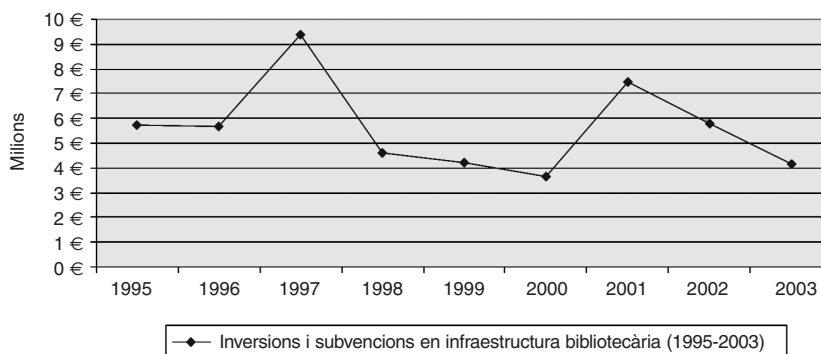
1993	Biblioteca del Mil·lenari, Sant Cugat del Vallès
1994	Biblioteca d'Àger Biblioteca Central Comarcal de l'Urgell, Tàrrrega
1995	Biblioteca Sebastià Juan Arbó, Amposta Biblioteca Sant Agustí, la Seu d'Urgell Biblioteca Joan Oliva i Milà, Vilanova i la Geltrú
1998	Biblioteca Salvador Allende, Girona Biblioteca Pública de Lleida Biblioteca Joan Corominas, el Masnou Biblioteca Central, Terrassa
2000	Biblioteca Carles Fages de Climent, Figueres Biblioteca Tecla Sala, l'Hospitalet de Llobregat Biblioteca Dos Rius, Torelló

2001	Biblioteca Antoni Tort, Castellar del Vallès Biblioteca Mercè Rodoreda, Castell-Platja d'Aro Biblioteca Ernest Lluch, Girona-Palau Biblioteca Popular, Palafrugell Biblioteca Municipal, Sant Quirze del Vallès Biblioteca Pública i Municipal, Vielha e Mijaran
2002	Biblioteca Margarida de Montferrat, Balaguer Biblioteca Vapor Badia, Sabadell
2003	Biblioteca el Carmel-Juan Marsé Biblioteca de Blanes Biblioteca de les Borges Blanques Biblioteca de Caldes de Montbui Biblioteca de Cassà de la Selva Biblioteca de Gavà Biblioteca Just Casero, Girona Biblioteca de Llinars del Vallès Biblioteca de Premià de Dalt

Nombre i superfície total de les biblioteques del SLP (1995-2003)

Despesa de la Generalitat en infraestructura bibliotecària (1995-2003)

Com a resultat de totes aquestes polítiques, el 2004 Catalunya tenia una taxa de 1,24 biblioteques per cada 10.000 habitants; i 2,96 llibres per habitant. Hi havia 412 biblioteques públiques (de les quals dues eren de la Generalitat, tres estatals, 391 locals i 15 privades). Pel que fa a fons, tenien 8.213.514 llibres. La comparació d'aquestes dades amb les de 1980 esmentades al principi del capítol dóna idea del canvi ocorregut en aquest període en línia en la profunda transformació de Catalunya en aquest quart de segle.

4. Arxius i patrimoni documental

El patrimoni documental el formen tots els documents, reunits o no en arxius, produïts al llarg del temps per la justificació, gestió i administració dels drets i assumptes públics o privats, oficials i no-oficials. Aquests documents es conserven per la seva utilitat administrativa, jurídica o històrica, i poden tenir diferents suports materials, des del pergamí i el paper, i estar a la disposició del públic per mitjà de tècniques modernes: diapositives, microfilms, suport digital, etcètera.

Els arxius són el conjunt de documents de qualsevol data, forma o suport material, produïts o rebuts per qualsevol persona física o jurídi-